

6.

Tarihin belirli bir amaca doğru ilerlediğini, amaca ulaşıldığında tarihin sonuna gelineceğini açıkça iddia edenlerden birisi olan F. Fukuyama görüşlerini Hegel'e dayandırarak ortaya koymuştur. Fukuyama'ya göre tarih, tıpkı Hegel ve Marx'ın düşündüğü gibi, belirli bir amaca doğru ilerleyen ve amaca ulaşıldığında, yeni ve en iyi düzeni bulma çabası biteceğinden duracak olan bir süreçtir. Fukuyama'ya göre bu son nokta liberal demokrasidir. Çünkü, ona göre bu düzen insan doğasına en uygun düzendir. Bu düzen içinde insanlar başkalarınınca "kabul görmek" için verdikleri mücadeleye bir son verirler, çünkü bu düzen içinde her zaman "kabul görürler". Fukuyama bu görüşlerini A. Kojeve

yorumundan okuduğu Hegel'den devşirdiğini söyler (Fukuyama, 1999a:16). Ona

göre Hegel'deki köle-efendi diyalektiği "kabul görme mücadelesi"ni en iyi betimleyen çelişkidir. Fukuyama'ya göre Hegel'deki köle-efendi diyalektiği, Fransız ve Amerikan Devrim'leriyle ortadan kalkmıştır. Zaten, Fukuyama'ya göre, tüm demokratik devrimler efendi ile köle arasındaki farkı ortadan kaldırmaya hizmet etmişlerdir. Bu devrimler sonunda efendiler köle, köleler efendi olmuş, böylece efendi- köle ilişkisindeki eşitsiz kabul görmenin yerini karşılıklı kabul görme almıştır. Fukuyama, Hegel'in çağdaş liberal demokrasi anlayışına sahip olduğunu iddia eder. Zaten bu nedenle kendisinin tarihin, liberal demokrasiye ulaşıldığında sonuna gelineceğini düşündüğünü söyler. Fukuyama'ya göre Hegel, tarihin mutlak bir anda –ul aşabileceği- en son noktaya ulaştığını düşünüyordu (Fukuyama, 1999a:15). Fukuyama'nın Kojeve yorumundan okuduğu Hegel'e göre Jena Savaşı, tarihin sonuna geldiğimize işaret eder. Çünkü insanlık bu noktada Fransız Devrimi'nin ilkelerini yaşama geçirmişti. Her ne kadar 1806 yılından sonra köleliğin ve köle ticaretinin kaldırılmasından işçilere, kadınlara, zencilere ve diğer azınlıklara çeşitli hakların verilmesine kadar yapılacak daha pek çok iş var idiyse de liberal demokratik devletin temel ilkeleri daha ileri götürülemez. Bu yüzyılda yaşanan iki büyük dünya savaşı ve daha sonra yaşanan devrimler ve ayaklanmalar bu ilkelerin daha geniş coğrafyalara yayılmasını sağlamıştır. Kojeve ve Fukuyama'ya göre liberalizmin ilkeleri, uygulanabilirliğini ve yaşanırılığını savaş sonrası dönemdeki Batı Avrupa ülkelerinde bulmuştu.

Fukuyama'ya göre Hegel için Fransız ve Amerikan Devrimleri ile tarihin sonuna gelinmiştir, çünkü tarihsel süreci (kabul görme mücadelesi aracılığıyla) ilerleten özlem, evrensel ve karşılıklı kabul görmeyle belirlenen bir toplumun oluşmasıyla karşılanmıştır. “Toplumsal kurumların başka hiçbir şekilde bir araya gelmesi bu özlemi tatmin etmeye daha uygun değildir” ve bu nedenle artık başka ilerici tarihsel değişiklikler söz konusu olmayacaktır (Fukuyama, 1999b:14).

Tarihte “ilerleme”ye dayanan süreci ele alan tüm bu düşünürler, belirli bir “son” tasarlamışlardır. Bu düşünürlere göre ilerleme birikimli bir süreçtir, ancak bu sonsuza kadar gidecek bir süreç değildir. Eksikliklerle kişiler ve gruplar

arasındaki çatışmalar giderildiğinde bu süreç sona erecektir. Gerçi Hegel’de, “son”a ilişkin görüşlerini ele aldığımız diğer iki düşünür gibi içerikli bir ifade yoktur. Yani, Hegel de tarihin sonunu tasarlamakta ancak bunun nasıl olduğunu söylememektedir. Yani, tarihin sonuna geldiğimizde hakim ideolojinin veya düzenin ne olacağına ilişkin bir ifade yoktur. Fukuyama, yukarıda da belirtildiği gibi, “tarihin sonu”ndan, insan doğasına en uygun ideolojik sistem olan liberalizmin bulunmasıyla daha iyi bir ideolojik sistem arayışına gerek olmadığı anlamında “ideolojilerin sonu”nun geldiğini kastetmektedir. Aynı düşünme biçimini Michel Foucault ve Daniel Bell’de de görmekteyiz, şöyle ki onlar da “tarihin sonu” kavramını, “ideolojilerin

sonu” kavramıyla özdeşleştirerek anlamaya ve anlatmaya çalışmaktadırlar. Foucault ve Bell ideoloji kavramını toplumsal formasyon olarak ele alırlar. Ama bu “son”, ilerleyen bir sürecin en iyiye ulaştığı bir nokta olarak tasarlanmaz. Foucault ve Bell, Fukuyama’dan (ve Hegel ile Marx’tan) farklı olarak tarihe ilerleyen bir süreç olarak bakmaz, bu sürecin duracağı bir nokta olacağını düşünmezler. Onlar sadece yaşadıkları dönemi çözümlenmeye ve bu döneme ilişkin yaşandığını düşündükleri durum için çözüm üretmeye çalışırlar, Fukuyama gibi geleceğe ilişkin açıklamalar yapmazlar. Zaten Foucault için “şimdinin tarihi”ni yapmak gerekir, çünkü tarih geleceği kurtarmak için şimdinin

fedası edildiği bir etkinlik olamaz. Foucault, modern döneme ait tarih anlayışının ve bu anlayışa dayanan ideolojinin sonunun geldiğini iddia eder. Tarih artık bir zamanlar olduğu gibi, ekonomik yapılar, rakip milliyetçilikler, politik ve kültürel devrimler, fikirlerin ilerleyişi ve zıtlaşması, büyük erkek ve kadınlar, aşırılıklar çağı ve denge

dönemleri, cumhuriyetler ve monarşiler, imparatorluklar ve hanedanlar, açlıklar ve salgınlar benzeri yerleşik analiz kategorileriyle değil, özellikle disiplinlerin hakikat, otorite ve kesinlik iddiaları yoluyla toplumların bilgiyi nasıl yorumladığı, yarattığı, denetlediği, düzenlediği ve dağıttığına bakılarak tanımlanıyor. Olaylar tarihe hükmetmiyor, tarih olaylara hükmediyor. Bu dayatma Foucault'ya göre bir kültür yaratmaktadır (Alun Munslow, 2000:186). Geleneksel ya da modern dönemin kültür ve ideoloji yaratan tarih anlayışı Foucault tarafından bu biçimde deşifre edilir. Onun *The Birth of Clinic: An Archaeology of Medical Perception* kitabı geleneksel tarih anlayışını, seçtiği özel

bir alan (tıp) aracılığıyla eleştirmesine ilişkindir. Foucault bu kitabında akıl hastalarına, egemen olan tıp söylemiyle yaklaşımın nasıl sosyal bir pratik haline dönüştüğünü, yani ideoloji haline getirildiğini anlatır. Tıptan başka, hukuk, ekonomi, biyoloji... gibi alanlar kendi çağlarında bilgiyi sabitleyen ve tanımlayan kavramlar yumağıdır, bunlar ait oldukları çağın egemen anlatsal temsil biçimini niteleyen prefigüratif mecazlar ve anlatı stratejilerinde kendini gösterir. Bunların ana özellikleri “nötr” ya da “normal” (neutral) olanı anlatma ve bu anlatıları “hakikat” olarak kabul etmedir.